

Рак яичников, включаючи рак фаллопиевых труб и первичный рак брюшины

Клинико-практическое руководство NCCN, 2011 г.

Опухоли яичников включают несколько гистопатологических типов, от которых зависит лечение. Большинство злокачественных новообразований данной локализации (около 80%) представлены эпителиальным раком. В настоящем руководстве NCCN (Общенациональной сети по борьбе против рака, США – Прим. ред.) рассмотрены эпителиальный рак яичников (в том числе пограничный, или с низким злокачественным потенциалом) и более редкие опухоли, включая злокачественные герминогенные опухоли, карциносаркомы (злокачественные смешанные мюллеровские опухоли яичников – ЗСМО) и стромальные опухоли зародышевого шнура. Кроме того, обсуждаются рак фаллопиевых труб (РФТ) и первичный рак брюшины (ПРБ), ведение которых аналогично таковому эпителиального рака яичников.

В США эпителиальный РЯ является ведущей причиной смерти от гинекологического рака и занимает 5-е место среди причин онкологической смертности женщин. В 2010 г. в стране было диагностировано 21 900 новых случаев и 13 900 смертельных исходов, связанных с этим новообразованием. Излечение достигается менее чем в 40% случаев. Заболеваемость РЯ увеличивается с возрастом, достигая максимума после 70 лет (57 на 100 тыс. женщин). Средний возраст установления диагноза – 63 года, у 70% пациенток заболевание диагностируется на поздних стадиях.

Эпидемиологические исследования позволили выявить факторы риска развития РЯ. Более молодой возраст первой беременности и родов (≤ 25 лет), использование оральных контрацептивов и грудное вскармливание ассоциируются со снижением риска на 30-60%, а отсутствие родов в анамнезе и старший возраст первых родов (> 35 лет) повышают риск РЯ. Недавно было установлено, что гормональная терапия может повышать риск РЯ.

Семейный анамнез (в основном у пациенток с двумя и более родственниками первой степени родства с РЯ), включая связь с генотипами BRCA1 и BRCA2 и семьи с наследственным неполовым колоректальным раком, ассоциируется с ранним развитием

заболевания; тем не менее такие пациентки составляют всего 5% всех женщин с РЯ. У пациенток с высоким риском (с мутациями BRCA1 или BRCA2) овариэктомия снижает риск РЯ и РФТ, однако после профилактической сальпингоовариэктомии у таких пациенток остается повышенным риск развития ПРБ. Данное вмешательство ассоциируется с риском повреждения кишечника, мочевого пузыря, мочеочника и сосудов. Недавно было установлено, что фаллопиева труба в некоторых случаях может быть источником РЯ и ПРБ. Продолжает изучаться влияние факторов окружающей среды, однако пока ни один из них не удалось связать с развитием этого новообразования.

Скрининг

Локализация яичников и биологические особенности эпителиальных опухолей определяют трудности в диагностике РЯ на ранних, более курабельных стадиях. К симптомам, позволяющим заподозрить РЯ, относятся вздутие живота, боль в животе или малом тазу, затруднения в принятии пищи, раннее насыщение и мочеиспускание, особенно если вышеуказанные симптомы появились впервые и часто повторяются (> 12 дней в месяц). Врачи, обследующие женщин с таким набором симптомов, всегда должны учитывать возможность патологии яичников. В то же время, по некоторым данным, скрининговые тесты, использующие эти симптомы, не обладают достаточными чувствительностью и специфичностью, особенно на ранних стадиях заболевания.

В настоящее время проводится исследование скрининга РЯ в Великобритании (UKSTOCS), в котором комплексный подход с применением ультразвукового исследования (УЗИ) и определением ракового антигена 125 (CA-125) сравнивают с использованием только УЗИ и отсутствием скрининга. Предварительные результаты свидетельствуют о том, что комплексный скрининг является более эффективным в выявлении рака на ранних стадиях. Однако похожее исследование в США, в котором оценивался скрининг с трансвагинальным УЗИ и CA-125, не показало более высокой вероятности ранней диагностики рака (в 72% случаев заболевания во время скрининга диагностировалось на поздних стадиях). По другим данным, определение CA-125 в дополнение к УЗИ не повышает вероятность выявления рака по сравнению с использованием только УЗИ.

Рандомизированные исследования, результаты которых свидетельствовали бы в пользу рутинного скрининга РЯ в общей популяции, на сегодня отсутствуют, и такой скрининг в настоящее время не рекомендуется ни одним профессиональным сообществом. Некоторые врачи наблюдают женщин с факторами риска (с мутациями

BRCA, с отягощенным семейным анамнезом), используя мониторинг СА-125 и трансвагинальное УЗИ, однако целесообразность такого подхода не доказана. Интересные данные были получены G. Horvath и соавт. (2008, 2010): ученые установили, что РЯ ассоциируется с уникальными запахами, которые можно выявлять.

Общество онкогинекологов (SGO) и Управление по продуктам питания и лекарственным средствам США (FDA) указывают, что тест OVA-1 не должен применяться в качестве скринингового инструмента для диагностики РЯ. В этом тесте используются 5 маркеров (транстиретин, апополипротеин А1, трансферрин, β_2 -иммуноглобулин и СА-125), и разрабатывался он для определения того, кто должен оперировать пациентку: опытный онкогинеколог или обычный хирург. В настоящее время на основании данных, подтверждающих увеличение выживаемости, все пациентки должны оперироваться опытным онкогинекологом.

SGO считает необходимым проведение дополнительных исследований для оценки теста OvaSure. В этом тесте используются 6 маркеров: лептин, пролактин, остеопонтин, инсулиноподобный фактор роста-2, макрофагальный ингибиторный фактор и СА-125. Недавно завершившееся исследование показало, что различные маркеры, включая СА-125, белок придатка яичка человека-4 (HE-4), мезотелин, V7-N4, рецептор-ловушка-3 (DcR3) и спондин-2, не повышают вероятность выявления РЯ на ранних стадиях.

Определение стадии

Стадия и гистологическая степень опухоли оказывают огромное влияние на прогноз и выбор тактики лечения. РЯ классифицируется на 4 основные стадии (I-IV). С 1997 г. системы стадирования РЯ TNM и FIGO (Международная федерация акушерства и гинекологии) практически не изменились. Гистологическая степень (1, 2 или 3), определяемая с помощью патологического исследования, остается важным прогностическим фактором и используется для выбора терапии, прежде всего на ранних стадиях заболевания. За исключением женщин с опухолями I стадии, I степени, выживаемость которых после обширной лапаротомии превышает 95%, пациенткам со всеми другими стадиями заболевания следует рекомендовать участие в клинических исследованиях для получения первичной терапии и лечения рецидивов.

Стадию аденокарциномы брюшины определяют с использованием системы стадирования РЯ. Для карцином фаллопиевых труб также применяют системы TNM и FIGO.

Эпителиальный рак яичников Недиагностированная опухоль в малом тазу

Первичное обследование пациентки с подозрительной опухолью в малом

тазу, выявленной с помощью исследования живота/малого таза, и/или асцитом, вздутием брюшной стенки и/или наличием других симптомов (боли в животе или малом тазу, трудностей с приемом пищи, быстрого насыщения, дизурии) в отсутствие других очевидных источников злокачественных новообразований должно включать УЗИ и/или компьютерную томографию (КТ) живота и малого таза (после их физикального обследования) и соответствующие лабораторные исследования. Как правило, сначала проводят УЗИ, а КТ осуществляют для выявления метастазов. У пациенток с предположительной ранней стадией заболевания следует по возможности избегать тонкоигольной аспирации с целью предотвращения разрыва кисты и рассеивания злокачественных клеток по брюшной полости; однако тонкоигольная аспирация может быть необходимой у больных с объемным новообразованием, которым не показано хирургическое лечение. Следует исключить злокачественные опухоли других локализаций, в том числе рак кишечника, матки и поджелудочной железы, а также лимфому.

ПРБ и РФТ, как правило, диагностируют после операции (если отсутствует значительное вовлечение яичника) или предоперационно (при наличии результатов биопсии и у пациенток, ранее перенесших двустороннюю овариэктомию). Лечение этих злокачественных новообразований проводится так же, как и РЯ.

Прямых доказательств необходимости рентгенографии грудной клетки нет, однако это исследование рекомендуется включать в программу предоперационного обследования. Дополнительные исследования, в частности обследование гастроинтестинального тракта, рутинно проводить не следует, однако они могут потребоваться в отдельных клинических ситуациях.

Первичное лечение

Первичное лечение предполагаемого РЯ состоит из хирургического стадирования и циторедукции, после чего в большинстве случаев (но не всегда) следует системная химиотерапия (ХТ). Первичным вмешательством должна быть обширная лапаротомия с определением стадии, включающая тотальную абдоминальную гистерэктомию и двустороннюю сальпингоовариэктомию. Рекомендуется, чтобы операцию проводил опытный онкогинеколог. У молодых пациенток, желающих сохранить фертильность, при опухолях I стадии и/или низкого риска (например, инвазивных опухолях ранней стадии и низкой степени; новообразованиях с низким злокачественным потенциалом) допустимо проведение односторонней сальпингоовариэктомии (с сохранением матки и контралатерального яичника).

Обширное хирургическое стадирование необходимо для исключения скрытых

очагов високої гистологічної ступені. При захворюванні I стадії у деяких пацієнток при умові проведення операції досвідченим онкогінекологом для досягнення хірургічних цілей можуть бути використані мінімально інвазивні методики (приклад – проведення профілактичної овариєктомії).

Циторедуктивна операція вважається первинним методом лікування пацієнток з опухольми II, III і IV клінічної стадії. В цілому нижчеописані втручання повинні входити в хірургічне лікування пацієнток з РЯ, РФТ і ПРБ з метою повного стадіювання, досягнення максимальної циторедукції (остаточної опухолі <1 см) і резекції всіх видимих очагів.

• Слід прикласти максимальні зусилля для видалення всієї макроскопічної опухолі.

• Після входу в брюшну порожнину повинна бути проведена аспірація асцитичної або перитонеальної лаважної рідини з наступним цитологічним дослідженням.

• При явній дисемінації опухолі за межі яєчника результати цитології не впливають на визначення стадії і лікування.

• Повинні бути проведені тотальна гістеректомія і двостороння сальпінгоовариєктомія.

• Інкапсульовану опухоль необхідно видалити неповреженою.

• Вовлечений сальнік повинен бути видалений повністю.

• Підозрітливі і/або збільшені лімфоузлы по можливості слід видалити.

• У пацієнток з метастазами в лімфоузлах за межами малого тазу, розміром ≤ 2 см (передпоказано III стадія), необхідна двостороння резекція тазових і парааортальних лімфоузлов.

У пацієнток з пізніми стадіями РЯ, підвергшись повній резекції макроскопічної опухолі, систематична лімфаденектомія збільшує загальну виживаність. Хворі з малооб'ємною залишковою опухолью після хірургічної циторедукції, проведеної з приводу інвазивного епітеліального РЯ або раку живота, вважаються потенційними кандидатами на внутрішню терапію. Інтраперитонеальний катетер може бути встановлений уже в часі первинної операції.

Втручання, які можуть проводитися з метою оптимальної хірургічної циторедукції (при будь-яких стадіях):

- радикальна тазова диссекція;
- резекція кишки;
- вискабливання діафрагми і інших перитонеальних поверхонь;
- спленектомія;
- частинна гепатектомія;
- холецистектомія;
- частинна гастректомія або цистектомія;
- уретеронеоцистостомія;
- дистальна панкреатектомія.

Терапевтична користь неоадьювантної ХТ з наступною циторедукцією залишається неоднозначною. Цей підхід може використовуватися у пацієнток з об'ємним новоутворенням III-IV стадії, яким операція не показана. Перед початком лікування в цій групі хворих необхідно підтвердити патологічний діагноз (з допомогою ТІА, біопсії або парацентеза).

Нещодавно завершилося рандомізоване дослідження III фази, в якому

неоадьювантну хімотерапію з наступною операцією порівнювали з проведенням тільки хірургічного лікування у пацієнток з РЯ, ПРБ і РФТ III/IV стадій (I. Vergote et al., 2010). Середня загальна виживаність між групами не відрізнялася (29 vs 30 мес), однак у хворих, отримавших неоадьювантну терапію, було менше ускладнень. Це дослідження підвергло критику внаслідок того, що досягнуті в ньому показники виживаності без прогресування і загальної виживаності були нижчі, ніж такі в рандомізованих дослідженнях, проведених в США, в яких пацієнтки з пізніми стадіями РЯ підвергалися хірургічному лікуванню з наступною внутрішньою ХТ (загальна виживаність в середньому 50 мес) (D.K. Armstrong et al., 2006).

Пацієнткам з РЯ II-IV стадії з залишковою опухолью, визнаною нерезектабельною, показано завершення хірургічного лікування після 3-6 циклів ХТ. В залежності від результатів операції може бути проведена післяопераційна ХТ. Всім пацієнткам з РЯ II-IV стадій і передпоказано нерезектабельною залишковою опухолью рекомендована циторедуктивна операція.

Хімотерапія. Більшість пацієнток з епітеліальним РЯ отримують післяопераційну ХТ. В той же час пацієнткам з опухольми IA і IB стадій, I ступені показано спостереження, так як виживаність в цій групі після проведення тільки хірургічного лікування перевищує 90%. Якщо тактика спостереження (без післяопераційної ХТ) використовується у пацієнток з опухольми IA і IB стадій, 2 ступені, во всіх випадках повинно бути проведено хірургічне стадіювання.

Стартова первинна/адьювантна первинна ХТ може проводитися внутрішньо (в/в) і внутрішньочеревно (в/б). При РЯ, ПРБ і РФТ використовуються одні і ті ж схеми ХТ.

На основі результатів рандомізованих контрольованих досліджень пацієнткам з опухольми III стадії рекомендується внутрішньочеревна ХТ. Хворі з опухольми II стадії також можуть отримувати ХТ в/б, хоча рандомізовані дослідження в цій групі не проводилися. В дослідженні GOG 172 у жінок з опухольми III внутрішньочеревною ХТ цисплатиновою/паклітакселом збільшила виживаність на 16 мес порівняно з стандартною внутрішньою ХТ (65,6 vs 49,7 мес; $p=0,03$). У пацієнток, яким внутрішньочеревною ХТ не показано (наприклад, із-за низького функціонального статусу), можна використовувати комбінацію паклітакселу/карбоплатину в/в. Альтернативними схемами вважаються доцетакселу/карбоплатину і паклітакселу/цисплатину в/в. У пацієнток з високим ризиком нейропатії (наприклад, при сахарному діабеті) переважною може бути комбінація доцетакселу/карбоплатину.

Кількість циклів ХТ залежить від стадії захворювання. Пацієнткам з пізніми стадіями раку (II-IV) рекомендується 6-8 циклів, при раку I стадії – 3-6 циклів.

Рекомендовані схеми внутрішньої ХТ:

- паклітаксел 175 мг/м² в/в, 3-годинна інфузія, потім карбоплатин, дозований за показником «площа під фармакокінетичною кривою» (AUC) 5-7,5, в/в, 1-годинна інфузія, в 1-й день (кожні 3 нед; 6 циклів);

- доцетаксел 60-75 мг/м² в/в, 1-годинна інфузія, потім карбоплатин AUC 5-6 в/в, 1-годинна інфузія, в 1-й день (кожні 3 нед, 6 циклів);

- паклітаксел в інтенсивному режимі: 80 мг/м² в/в, 1-годинна інфузія, в 1-й, 8-й і 15-й день + карбоплатин AUC 6 в/в, 1-годинна інфузія, в 1-й день (кожні 3 нед, 6 циклів).

Рекомендована схема внутрішньочеревної ХТ:

- паклітаксел 135 мг/м² в/в, непереривна інфузія протягом 24 ч в 1-й день; цисплатин 75-100 мг/м² в/б в 2-й день після закінчення інфузії паклітакселу; паклітаксел 60 мг/м² в/б в 8-й день (максимальна площа поверхні тіла – 2,0 м²) (кожні 3 нед, 6 циклів).

Приведені схеми ХТ мають різні профілі токсичності. Схема з доцетакселом/карбоплатиновою асоціюється з підвищеним ризиком нейропатії, схема з внутрішньочеревним введенням паклітакселу/карбоплатину – з сенсорною периферичною нейропатією, схема з введенням паклітакселу в інтенсивному режимі – з більш вираженою анемією. Схема з введенням паклітакселу/цисплатину асоціюється з лейкопенією, інфекціями, загальною слабкістю, нефротоксичністю, дискомфортом в животі і нейротоксичністю. В перших дослідженнях по оцінці ефективності вищезгаданих схем із-за токсичності тільки 42% жінок змогли повністю отримати заплановані 6 циклів, однак по мірі накоплення досвіду цей показник в великих онкоцентрах значно покращився. Знизити токсичність дозволяє використання більш низької дози цисплатину – 75 мг/м². Пацієнтки, яким планується лікувати за схемою з цисплатиновою в/в і паклітакселом в/б або в/в, до початку ХТ повинні мати нормальну ниркову функцію і адекватний функціональний статус з урахуванням потенційної токсичності; крім того, у них не повинно бути захворювань, перебіг яких в часі ХТ може значно погіршитися (наприклад, нейропатії). Показаннями для припинення внутрішньої ХТ вважаються ускладнення з боку катетера, тошнота/рвота/дегідратація і біль в животі. Жінки, які не можуть повністю завершити курс внутрішньочеревної ХТ, повинні отримувати її внутрішньо. Ефективною стратегією для зменшення нефротоксичності вважається внутрішньочеревна гідратація перед і після внутрішньочеревної ХТ. Після закінчення ХТ і виписки пацієнткам часто необхідно внутрішньочеревна інфузійна терапія (5-7 днів) в амбулаторних умовах з метою профілактики або лікування дегідратації.

Схема з введенням паклітакселу в інтенсивному режимі (щотижня) і карбоплатиновою збільшувала виживаність без прогресування (28 vs 17 мес; $p=0,0015$) і 3-річну загальну виживаність (72 vs 65%; $p=0,03$) порівняно з стандартною ХТ цими ж препаратами (введення кожні 3 нед) (N. Katsumata et al., 2009). Однак дозоінтенсивна схема більш токсична, і пацієнтки при її використанні частіше припиняли лікування.

Згідно з попередніми результатами дослідження GOG 0218 введення бевацизумабу в якості стартової і підтримуючої терапії в доповнення до комбінації карбоплатину/паклітакселу привело до значного

збільшенню виживаності без прогресування (14,1 vs 10,3 мес в групі лікування тільки карбоплатиновою/паклітакселом). Дані про загальну виживаність і якість життя поки не опубліковані. В дослідженні III фази ICON7 застосування комбінації бевацизумабу/карбоплатину/паклітакселу також асоціювалося з збільшенням виживаності без прогресування; спостереження за хворими продовжується.

До отримання остаточних результатів досліджень GOG 0218 і ICON7 рутинне додавання бевацизумабу до стартової терапії карбоплатиновою/паклітакселом, а також застосування цього препарату в якості підтримуючої терапії не рекомендується.

Хворі з низьким функціональним статусом, супутніми захворюваннями, опухолью IV стадії, а також пацієнтки похилого віку часто не переносять внутрішньочеревне введення хімопрепаратів. В той же час схема внутрішньочеревної ХТ, застосована D.K. Armstrong і співавт. (2006), асоціювалася з найбільш високим показником середньої виживаності (65,6 мес) серед оптимально прооперованих хворих РЯ III стадії. У пацієнток з ПРБ, РФП і ЗСМО також можна використовувати внутрішньочеревну ХТ. Переваги комбінованої внутрішньочеревної і внутрішньочеревної застосування хімопрепаратів необхідно роз'яснити всім хворим РЯ, ПРБ, РФП і ЗСМО.

Результати рандомізованих досліджень III фази, в яких вивчалася високодозова ХТ карбоплатиновою і паклітакселом з консолидацією високими дозами мелфалану, не показали збільшення загальної виживаності порівняно з стандартною ХТ, тому схеми лікування з інтенсифікацією доз хімопрепаратів в даний час не рекомендуються.

На сьогодні немає доказів цільовості проведення більш ніж 6-8 циклів первинної ХТ. Допустимо проведення 3-6 циклів ХТ з наступною заключною операцією, а потім післяопераційною ХТ.

Підтримуюча терапія у пацієнток, досягнувши повної клінічної ремісії після 6-8 циклів ХТ, вивчалася в дослідженні GOG 178. Після закінчення первинної ХТ пацієнток рандомізували для продовження терапії паклітакселом (175 мг/м² кожні 4 нед, 12 циклів) протягом 3 або 12 мес. Результати дослідження показали більш високу виживаність без прогресування в групі хворих, отримавших терапію в перебіг 12 мес.

Практично всі хімопрепарати мають потенціал лікарського взаємодіяння як в часі, так і після інфузії. К препаратам, застосовуваним в онкогінекології і частіше всього викликають побічні реакції, належать карбоплатин, цисплатин, доцетаксел, ліпосомальний доксорубіцин, оксалиплатин і паклітаксел. Неблагоприятні реакції можуть проявлятися як при внутрішньочеревній, так і при внутрішньочеревній введенні даних лікарських засобів. Більшість побічних ефектів представляють собою легкі інфузійні реакції з боку шкіри, кардіоваскулярної і дихальної систем, однак можливі і важкі алергічні реакції (житнезгрожуюча анафілаксія).

Продолжение на стр. 24.

Рак яичников, включаючи рак фаллопиевых труб и первичный рак брюшины

Клинико-практическое руководство NCCN, 2011 г.

Продолжение. Начало на стр. 22.

Инфузионные реакции чаще всего отмечаются при введении паклитаксела и липосомального доксорубина. Аллергические реакции (истинная лекарственная аллергия) более характерны для платиносодержащих препаратов (карбоплатина, цисплатина и оксалиплатина).

У пациенток с аллергическими реакциями следует использовать протоколы десенситизации, которую из соображений безопасности рекомендуется проводить в отделениях интенсивной терапии. Десенситизировать можно практически всех больных (около 90%). У пациенток с тяжелыми жизнеугрожающими реакциями повторное применение вызвавшего их препарата недопустимо. При подозрении на легкую аллергическую реакцию препарат можно назначать повторно, при этом должна быть проведена десенситизация даже в случае разрешения симптомов. Десенситизацию осуществляют перед каждой инфузией препарата, на которой раньше наблюдалась аллергия.

Лучевая терапия

У пациенток с небольшими опухолями III стадии тотальное облучение живота в качестве первичной или консолидирующей лучевой терапии (ЛТ) уже не используется. В целом тотальное облучение живота очень редко применяется в учреждениях NCCN, поэтому в руководстве по РЯ за 2011 г. этот метод не рассматривается. Паллиативная локальная ЛТ может применяться с целью контроля симптомов у пациенток с рецидивом. Частым осложнением ЛТ является стеноз влагалища, который может отрицательно влиять на половую функцию. Для профилактики и лечения стеноза влагалища используются вагинальные дилататоры. Эти устройства могут применяться через 2-4 нед после окончания ЛТ и неопределенно долго.

Рекомендации после первичной терапии

После первичного лечения (например, после 6 циклов ХТ) пациенток необходимо повторно обследовать. При отсутствии признаков прогрессирующего рака (т. е. в случае полной клинической ремиссии) дальнейшее ведение может состоять из периодического наблюдения; другие стратегии обсуждаются ниже. У пациенток с частичной ремиссией или прогрессированием во время первичной терапии может использоваться 2-я линия терапии (см. «Рецидив заболевания»).

Варианты ведения пациенток с опухолями поздних стадий (II-IV), которые после 1-й линии терапии достигли полной клинической ремиссии, включают только наблюдение, участие в клиническом исследовании либо назначение дополнительной ХТ (паклитаксела, предпочтительно в рамках контролируемого клинического исследования). Паклитаксел следует

применять по схеме 135-175 мг/м² каждые 4 нед, 12 циклов. Полная клиническая ремиссия определяется как отсутствие объективных признаков заболевания (т. е. отрицательные результаты физикального обследования, отрицательные уровни СА-125 и отрицательная КТ с лимфоузлами <1 см).

Рекомендации по наблюдению

После завершения первичной операции и ХТ у пациенток с любыми стадиями РЯ, ПРБ и РФТ стандартной рекомендацией является наблюдение. По клиническим показаниям могут проводиться КТ, МРТ, позитронно-эмиссионная томография грудной клетки, живота и таза, а также рентгенография грудной клетки. При исходно повышенных уровнях СА-125 этот и другие опухолевые маркеры рекомендуется определять при каждом очередном обследовании.

На сегодня получены предварительные результаты европейского многоцентрового исследования по оценке применения СА-125 для мониторинга пациенток с РЯ после первичной терапии. Данные указывают, что раннее лечение рецидивов (на основании обнаруживаемых уровней СА-125 у бессимптомных больных) не ассоциируется с увеличением выживаемости и приводит к снижению качества жизни.

Ведение повышения уровня СА-125. Для пациенток с полной клинической ремиссией, у которых во время наблюдения выявлено повышение уровня СА-125 при отсутствии других признаков и симптомов рецидива заболевания, а последующее обследование предоставило отрицательные результаты физикального обследования и КТ грудной клетки, живота и таза, четких рекомендаций не разработано. Пациенток, ранее не подвергавшихся ХТ, следует вести как больных с впервые диагностированным заболеванием, включая проведение соответствующих визуализирующих исследований и хирургического лечения (см. выше).

После повышения уровня СА-125 до клинического рецидива проходит в среднем 3-6 мес. На сегодня нет единого мнения о том, в какой момент времени следует начинать лечение рецидива у пациенток, ранее получавших ХТ. Определенная часть больных, у которых заболевание прогрессировало после платиносодержащей ХТ, отвечает на тамоксифен и другие гормонально активные препараты, поэтому они часто назначаются пациенткам с повышением уровня СА-125 как единственным проявлением прогрессирования. Таким образом, указанные лекарственные средства, а также другие стратегии лечения рецидива (см. «Возможные подходы к лечению рецидива») можно использовать в данной клинической ситуации. В качестве альтернативы следует рассмотреть включение в клиническое исследование или отсрочивание терапии (т. е. наблюдение) до появления клинических симптомов.

Рецидив заболевания

Неблагоприятный прогноз имеют следующие категории больных:

- пациентки с прогрессированием заболевания после последовательного применения двух различных схем ХТ, что не сопровождалось каким-либо стойким клиническим эффектом (рефрактерные);

- больные, заболевание которых рецидивировало менее чем через 6 мес (платинорезистентные).

Прогрессирование, как правило, определяют с использованием критериев RECIST (уменьшение опухоли в диаметре на 20%). Так как пациентки с прогрессированием заболевания резистентны к индукционной ХТ, лечение соединениями платины и паклитакселом обычно не рекомендуется. В то же время у части больных ответ может быть получен с помощью изменения схемы назначения паклитаксела. Перед назначением любого препарата с целью лечения рецидива необходимо удостовериться, что пациентка сможет его перенести (в частности, в зависимости от метаболизма препарата следует оценить функцию почек и/или печени). Выбор послеоперационной ХТ должен основываться на клинической оценке.

Вариантами для платинорезистентных больных, а также для пациенток с опухолями II-IV стадий, показавших частичный ответ, являются лечение рецидива, участие в клиническом исследовании и наблюдение. Пациентки, у которых рецидив произошел через 6 мес и более после первичной ХТ, считаются платиночувствительными. Предпочтительным лечением первого рецидива является комбинированная ХТ на основе платиносодержащего соединения. Возможные схемы обсуждаются далее (см. «Возможные подходы к лечению рецидива»).

Пациентки с РЯ для лечения рецидивов часто нуждаются в повторных курсах ХТ. Особое внимание следует уделять больным, которые получают несколько курсов ХТ без перерыва, так как лечение в таком режиме сопровождается значительной токсичностью, и пациентки могут не переносить дозы, используемые для 1-й линии терапии рецидива. Поэтому дозу химиопрепарата перед каждым курсом следует выбирать на основании клинической оценки.

Больным, заболевание которых прогрессировало после длительного безрецидивного интервала (6 мес и более), можно проводить повторную циторедуктивную операцию. Недавно проведенный метаанализ показал, что в случае достижения полной циторедукции выживаемость увеличивается.

Возможные подходы к лечению рецидива. В настоящее время нет единого препарата, который можно было бы рекомендовать в качестве терапии выбора для лечения рецидива РЯ. Однако некоторые препараты, по мнению экспертов, являются более предпочтительными

(в основном благодаря меньшей токсичности и/или несколько более высокой эффективности).

При платиночувствительном рецидиве рекомендуется комбинированная ХТ на основе соединения платины. Предпочтительными комбинациями являются карбоплатин/паклитаксел, карбоплатин/еженедельно паклитаксел, карбоплатин/доцетаксел, карбоплатин/гемцитабин и карбоплатин/липосомальный доксорубин (эти комбинации увеличивают выживаемость без прогрессирования), а также цисплатин/гемцитабин.

В случае платинорезистентного рецидива предпочтительно использовать препарат, не относящийся к соединениям платины, в монотерапии (например, доцетаксел, пероральный этопозид, гемцитабин, липосомальный доксорубин, топотекан, еженедельно паклитаксел). Активность следующих препаратов можно считать сопоставимой: топотекан – 20%, гемцитабин – 19%, винорельбин – 20%, липосомальный доксорубин – 26%, пероральный этопозид – 27%. У платинорезистентных больных активность доцетаксела составляет 22%, паклитаксела, назначаемого еженедельно, – 21%, пеметрекседа – 21%.

При платиночувствительном заболевании у пациенток, не переносящих комбинированную терапию, предпочтительными препаратами для назначения в монотерапии являются карбоплатин и цисплатин.

К другим потенциально активным препаратам относятся алтретамин, капецитабин, циклофосфамид, ифосфамид, иринотекан, мелфалан, оксалиплатин, альбуминсвязанный паклитаксел в наночастицах (наб-паклитаксел) и винорельбин. Общая частота ответа на наб-паклитаксел составляет 64%, алтретамин – 14%, ифосфамид – 12%; тем не менее данных относительно эффективности этих препаратов у больных, рефрактерных к паклитакселу, недостаточно. Бевацизумаб обеспечивает частоту ответа 21% как у платиночувствительных, так и у платинорезистентных пациенток, однако он может вызывать артериальный тромбоз и перфорацию кишечника. В настоящее время проводится ряд исследований (OCEANS, AURELIA и др.) по оценке комбинированной терапии с включением бевацизумаба при рецидиве РЯ.

У соответствующих больных могут использоваться таксаны (включая доцетаксел и паклитаксел) и платиносодержащие препараты (в том числе цисплатин, карбоплатин и оксалиплатин). Капецитабин проявляет активность у пациенток, резистентных к препаратам платины и таксанам. Можно использовать и другие алкилирующие соединения, включая циклофосфамид и мелфалан. Кроме того, у пациенток, которые не отвечают на цитотоксическую терапию или не переносят ее, альтернативной остается гормональная терапия тамоксифеном и другими

препаратами (включаючи анастрозол, летрозол, лейпролида ацетат і мегестрола ацетат).

Недавно було встановлено, що у деяких хворих з рефрактерним до ХТ РЯ, особливо при платиновувальній терапії, проявляє активність олапариб (AZD2281) – інгібітор PARP (полі-АФД-рибозилполімеразы), причому частота відповіді вище у пацієнток з мутаціями BRCA1 і BRCA2 і нижче у хворих, резистентних до зв'язування платини. В даний час олапариб не одобрено FDA для призначення при цьому показанні і застосовується тільки в межах клінічних досліджень.

Локалізована ЛТ є ефективним методом паліативної терапії при умові, що джерело радіації розміщене в відповідності з симптоматичними очагами захворювання.

Визначення хіміочувствителіності *in vitro* для вибору схеми ХТ у пацієнток з рецидивом РЯ в даний час не рекомендується через відсутність доказів ефективності такого підходу.

Незалежно від початкової вибраної схеми після 2–4 циклів ХТ (залежно від хіміопрепарату) необхідно визначити, чи приносить вона користь пацієнтці. В разі первинного прогресування пухлики після послідовного застосування двох схем ХТ без ознак клінічної користі ймовірно ефективність наступного лікування нижче. Прийняття рішення щодо підтримуючого догляду, призначення додаткової терапії або участі в клінічному дослідженні повинно бути максимально індивідуалізовано.

Пограничний епітеліальний РЯ Діагностика

Пограничний епітеліальний РЯ, також відомий як епітеліальний РЯ з низьким злоякісним потенціалом (НЗП), або пограничний РЯ, є первинною епітеліальною пухликою яєчників з цитологічними ознаками, що вказують на злоякісність, але без явних ознак інвазії і з клінічною індолентною течією і хорошим прогнозом. Пятирічна виживаемість перевищує 80%. Характерною патологічною ознакою типового епітеліального РЯ є наявність перитонеальних імплантів (метастазів), які є мікро- і/або макроскопічно інвазивними до очеревини. Пограничний РЯ візуально схожий на карциноматоз очеревини, однак мікроскопічне дослідження не виявляє явних ознак інвазії пухликових вузлів; інвазивні імпланти, що виявляються в окремих випадках, мають ознаки очагових НЗП.

За думкою деяких дослідників, виявлення інвазивних імплантів на поверхні очеревини у хворих РЯ з НЗП означає менш сприятливий прогноз; отже у таких пацієнток може застосовуватися таке ж лікування, що і при епітеліальному РЯ (зокрема, післяопераційна ХТ).

Відміння від хворих з явними інвазивними карциномами яєчників жінки з пограничним РЯ зазвичай молоді, і захворювання у них часто виявляється на I стадії. У пацієнток, які мають мікроскопічно верифікованих інвазивних імплантів, користь від проведення післяопераційної ХТ не доведена.

Лікування

Тактика лікування пограничного РЯ залежить від гістологічних і клінічних особливостей, віку пацієнтки і стадії захворювання на момент встановлення діагнозу. Хворим повинен бути надано онкогінекологічне обстеження. Пацієнткам з пограничним РЯ, які хочуть зберегти фертильність, одночасно з повним хірургічним стадіруванням може проводитися одностороння сальпінгоовариєктомія. Якщо ж пацієнтка не прагне зберегти фертильність, рекомендується стандартне оперативне втручання при РЯ з відповідним хірургічним стадіруванням.

Для пацієнток з верифікованою пухликою з НЗП, у яких на момент первинної лапаротомії стадія захворювання була визначена не повністю, наступною тактикою може бути завершення хірургічного стадірування або спостереження (залежно від наявності залишкової пухлики).

Спостереження

Рекомендації щодо наступного ведення пацієнток, які піддалися повному хірургічному стадіруванню, залежать від наявності або відсутності інвазивних імплантів. Пацієнток з інвазивними імплантами рекомендується спостережувати; в якості альтернативи можливо таке ж лікування, як і при епітеліальному РЯ. В разі відсутності інвазивних імплантів показано тільки спостереження.

Пацієнток, які були прооперовані з збереженням фертильності, необхідно періодично обстежувати за допомогою УЗД; після досягнення репродуктивних цілей їм рекомендується закінчити операцію.

При клінічному рецидиві слід провести хірургічне обстеження з видаленням пухлики. Пацієнток, які на цей момент мають інвазивне захворювання, слід вестися так же, як і хворих епітеліальним РЯ; пацієнток без інвазивних імплантів рекомендується спостережувати або включити в клінічні дослідження.

Пухлики яєчників з рідкою гістопатологією (ОЯРГ)

К рідко зустрічаються гістопатологічним типам новоутворень належать злоякісні гермінні клітинні пухлики, карциносаркома (ЗСМО) і стромальні пухлики зародкового шнура. Ці пухлики становлять близько 5% всіх випадків РЯ і по своїм біологічним особливостям і тактиці лікування значно відрізняються від епітеліального РЯ. Відміння від останнього дані новоутворення часто діагностуються на ранній стадії і можуть бути обмежені одним яєчником. Через цю причину у багатьох пацієнток з ОЯРГ можливо хірургічне втручання з збереженням фертильності. В більшості випадків діагноз ОЯРГ встановлюється після операції.

Обстеження

Пацієнтки з ОЯРГ можуть звертатися до спеціалізованих установ з діагнозом РЯ або пухлики малого тазу невідомої гістологічної структури. Обсяг обстеження таких хворих такої ж, як і при РЯ. За клінічними показаннями можуть визначатися онкологічні маркери (включаючи СА-125, інгібін і альфа-фетопроєїн – α -ФП) і бета-хоріонічний гонадотроєїн людини – β -ХГЧ).

У пацієнток, які хочуть зберегти фертильність, необхідно інтраопераційне гістологічне дослідження заморожених срезів. Операція з збереженням фертильності можлива, якщо результати покажуть наявність злоякісної гермінної клітинної пухлики, РЯ з НЗП, епітеліального РЯ або стромальної пухлики I стадії. При небажанні жінки зберегти фертильність, при верифікації епітеліального РЯ або стромальної пухлики II–IV стадій або ЗСМО показано повне хірургічне стадірування як в разі епітеліального РЯ.

Злоякісні гермінні клітинні пухлики

У пацієнток, які планують призначення блеоміцину, в доповнення до вищевказанного обстеженню слід оцінити легочну функцію. Жінкам молодше 35 років з пухликою малого тазу показано визначення рівня α -ФП. Пацієнткам, які хочуть зберегти фертильність, повинна бути виконана відповідна операція. В інших випадках рекомендується повне хірургічне стадірування. Після її завершення пацієнткам з дисгермінною або незрілою тератомою I стадії показано спостереження. Якщо у хворих з даними новоутвореннями хірургічна стадія визначена не повністю, можливі стратегії завершення хірургічного стадірування або спостереження (при дисгермінній I клінічній стадії або незрілої тератомі I клінічній стадії, I гістологічній ступені). В наступному при відсутності ознак захворювання показано спостереження; при їх наявності тактика лікування залежить від результатів операції.

Післяопераційна ХТ, що складається з 3–4 циклів блеоміцину/етопозиду/платини (ВЕР), показана при виявленні:

- ембріональної або ендодермальної синусової пухлики;
- дисгермінної II–IV стадії;
- незрілої тератомі I стадії, 2–3 ступені або II–IV стадії.

У деяких пацієнток з дисгермінною II–III стадії, у яких пріоритетом є мінімізація токсичності, можна застосувати 3 курси етопозиду/карбоплатини (карбоплатин 400 мг/м², або АУС 5–6, в 1-й день + етопозид 120 мг/м² в 1–3-й день кожні 4 нед., 3 курси).

Пацієнток з повним клінічним відкликом на ХТ слід піддавати клінічному обстеженню кожні 2–4 міс з визначенням рівня α -ФП і β -ХГЧ (якщо вони були початково підвищені) протягом 2 років. При відхиленні маркерів або явних ознаках рецидива можливо проведення високодозової або додаткової ХТ. Таким пацієнток рекомендується направляти в спеціалізовані центри для виконання потенційно лікувальної операції. Хворим з радіографічними ознаками залишкової пухлики, але нормальними рівнями α -ФП і β -ХГЧ показана хірургічна резекція; альтернативою є спостереження. Наступною тактикою залежить від того, чи є залишковою пухликою доброякісний тератомний або некротичний тканини. Пацієнткам, у яких після 1-ї лінії ХТ зберігаються підвищені рівні α -ФП і/або β -ХГЧ, рекомендується ХТ за схемою ТІР

(паклітаксел, іфосфамід, цисплатин) або високодозова ХТ з підтримкою стововими клітинами.

У пацієнток з рецидивом або залишковою пухликою після декількох курсів ХТ, у яких відсутня можливість лікування, можливе проведення ХТ за схемами ТІР, VAC (вінкристин/дактіномицин/циклофосфамід), VeIP (вінбластин/іфосфамід/цисплатин), цисплатин/етопозид, доцетаксел/карбоплатин, паклітаксел/карбоплатин, паклітаксел/гемицитаєїн, паклітаксел/іфосфамід, призначення доцетаксела або паклітаксела в монотерапії, високодозова ХТ з підтримуючим доглядом. Лікування рекомендується проводити в спеціалізованих онкоцентрах.

Стромальні пухлики зародкового шнура

К злоякісним стромальним новоутворенням належать гранулезоклітинні пухлики (встрічаються частіше за все), гранулезотекальні пухлики і пухлики з клітин Сертолі-Лейдига; прогноз при даних неоплазіях, як правило, сприятливий. При пухликах IA–C стадії і бажанні пацієнтки зберегти фертильність показана щадяча операція з повним стадіруванням. При пухликах I стадії низького ризику наступною тактикою є спостереження; при пухликах I стадії високого ризику (розрив пухлики, IC стадія, низкодиференційована пухлика, пухлика розміром >10–15 см) рекомендується спостереження, ЛТ або ХТ на основі зв'язування платини. При початково підвищених рівнях інгібіну цей маркер необхідно періодично визначати в час спостереження.

У пацієнток з пухликами II–IV стадії можливі варіанти ведення включають ЛТ (при обмеженому процесі) і ХТ на основі зв'язування платини (предпочтительні схеми – ВЕР або паклітаксел/карбоплатин). В разі рецидиву таким хворим рекомендується участь в клінічному дослідженні або терапія рецидиву (см. «Можливі підходи до лікування рецидиву»). У пацієнток з рецидивом гранулезоклітинної пухлики може застосовуватися бевацизумаб. В окремих випадках може бути проведена повторна циторедуктивна операція.

Карциносаркома (злоякісна смішана мюллерівська пухлика)

ЗСМО – рідкий тип пухлики з сприятливим прогнозом. В даний час багато патологів вважають ЗСМО варіантом низкодиференційованого епітеліального РЯ з високим ризиком прогресування. Після повного хірургічного стадірування пацієнтки з карциносаркомою II–IV стадії повинні отримувати післяопераційну ХТ; при пухликах I стадії післяопераційна ХТ носить рекомендаційний характер. Оптимальна схема ХТ не визначена; частіше за все застосовувалися схеми на основі іфосфаміда. Пацієнток з ЗСМО II–IV стадії можна вестися так же, як і хворих епітеліальним РЯ, в частині застосовувати вищевказанні схеми внутрішньочеревинної ХТ.

Руководство друкується в скороченні.

Список літератури знаходиться в редакції. Повний текст керівництва на www.nccn.org.

Переклад з англ. **Алексія Терещенко**

